

Eesti NSV Haridusministeerium
Vabariiklik Õpetajate Täiendus-
instituut

Terje Pöder
Helgi Org

SAKSA KEELE ÕPETAMISE
AJALUGU EESTI KOOLIDES.

Tallinn 1983

SISUKORD.

Sissejuhatus	5
I Saksa keele õpetamine kuni Oktoobrirevolutsioonini.	6
1. Saksa keele õpetamine kohelkonna- ja vallakoolides.	6
2. A. Grenzsteini ja C.R. Jakobsoni seisukohad saksa keele õpetamisest.	10
3. Õpetamine eesti koolides aastatel 1887-1917.	12
II Saksa keele õpetamine kodanliku Eesti koolides;	12
1. Algkoolid.	13
1.1. Saksa keele sõnavara ja testide koostamine algkoolidele.	15
1.2. Õppekavad.	18
2. Gümnaasium:	21
2.1. 1928. ja 1930.aasta õppekavad.	23
2.2. Saksa keele õpetamine alates 1934.aastast.	27
3. Kodanlikus Eestis välja antud õpikud.	29
III Saksa keele õpetamine Nõukogude Eestis.	30
Kokkuvõte	40
Kasutatud kirjandus	42
Lisad	44

S I S S E J U H A T U S.

Rahvakooli ajalugu on tähtis osa iga rahva kultuuriloost. Rahvahariduse arengu protsessi uurimine on marksistliku ajalooteaduse üks esimese ülesandeid. Ühe osa sellest moodustab saksa keele õpetamise ajalugu eesti rahvakoolides. Kooliolude kujunemisloo tundmaõppimine aitab paremini mõista meie pedagoogilist olevikku ja tulevikku.

Uurimistöö esimeses osas käsitletakse saksa keele õpetamise ajalugu kihelkonna- ja vallakoolides. Vaadeldakse saksa keele õpetamist tollel perioodil kasutusel olevate õpikute põhjal.

Uurimistöö teises osas on vaatluse all kodanlik periood. Käsitletakse saksa keele õpetamise ajalugu algkoolis ja gümnaasiumis.

Uurimistöö kolmandas osas antakse ülevaade saksa keele õpetamisest Nõukogude Eestis.

Töö eesmärgiks on tutvustada saksa keele õpetamise ajalugu eesti koolides, kuna vastavat teemat ei ole varem käsitletud.

I SAKSA KEELE ÕPETAMINE EESTI KOOLIDES KUNI
OKTOOBRIREVOLUTSIOONINI

Juba 1765.a. andis Liivimaa kindralkuberner G. von Browne määruse (nn. koolipatendi), mille kohaselt igas mõisas pidi olema kool talurahva lastele (mõisakool); edasiõppida soovijaile nähti ette kihelkonna kool igas kihelkonnas. Kahjuks enamik koolle jäi aga avamata (1,138).

19. saj. algul hakkas kujunema kindel koolisüsteem. Eestimaa 1816.a. talurahvaseadus nägi ette vallakoolide ja Liivimaa 1819. a. talurahvaseadus nii valla- kui kihelkonnakoolide asutamist (1,138).

Esimene uuetüübiline kihelkonnakool õppeajaga 3 aastat loodi 1804.a. Kanepis (3,144).

Kuna maa valitsevad kihid ei pidanud eesti rahvast õpivõimaliseks, ei pandud koolide loomisele eesti rahva jaoks mingit rõhku. Ammugi ei saanud olla juttu saksa keele kui võõrkeele õpetamisest eesti lastele 19. saj. I poolel.

Seda tõestavad väljavõtted ajakirja "Indland" 1840.a. ja 1845.a. numbritest:

Mõisnik H.A.v. Bock kirjutas 10. jaanuaril 1840.a.: "Meie rumal rahvas ei pea ju tegelema hukatusliku lugemisega, vaid õppima meeltkosutavalt palvetama ja tagajärjekalt töötama, ta ei pea endale mitte muret tegema terve maailma pärast, vaid usinasti kasinuses ja jumalakartlikult tegema oma kutsetööd (2,22)."

E. Meieri kirjutisest 1845.a. "Indlandis" loeme, et eestlastele kaasatundmine olevat "rumal sentimentaalsus". Eestlased olevat mongolid, kes oma kultuurialaseid võimeid millegagi pole tõestanud. Nende jaoks koolide asutamine olevat "ahviarmastus".

1. Saksa keele õpetamine kihelkonna- ja vallakoolides.

19. saj. II poolel elavnes rahvakoolide tegevus. Talurahvakoolide võrk kujunes välja Lõuna-Eestis 19. saj. keskpaigaks, Põhja-Eestis 70.-80. aastaks (1,139).

Carl Robert Jakobsoni poolt "Eesti Postimehes" avaldatud

artiklis (l.VI 1866.a. nr. 22) seisab: "Soovida oleks, et kihelkonnakoolides eesti keele kõrval ka saksa ja vene keel õpetatud saaks. Mõnedes kihelkonnakoolides on ka need asjad õpetatud saanud, nõnda kui meie teada paari aasta eest tagasi Tor-
mas ja Laiuses. Aga küllap aeg asjad muudab, ja kui meie küla-
koolid paremaks saavad ja lapsed rohkem haritud mõistusega kui
siiamani kihelkonnakooli tulevad, siis saavad asjad ka siin
paranema."

Saksa keele sisseviimisega õppeainena sai alguse ka saksasta-
mine.

Seoses saksastamispuudega ilmnes 1860-ndate aastate keskel
kihelkonnakoolide arengus kaks tendentsi - osas koolides hakkas
õppetöö toimuma ainult saksa keeles, teistes toimus õppetöö en-
diselt emakeeles, tulid juurde ainult saksa keele tunnid (4,149).

mõnedes
koolides

1870.aastal ilmunud "Eesti Postimehes" (nr. 28, nr. 43) väl-
jendatakse rahva pahameelt saksa keele tundide rohkuse ja sak-
sastamise pärast.

C. R. Jakobson: "Mineval talvel sain ma mitmelt poolt, nimelt
Paistu ja Viljandi kihelkonnast mitu kirja, kus väga rasked
kaebtused meie rahvakoolide üle sees seisid. Külakoolides ei
õppida lapsed suuremat muud, kui jumalasõna ja kihelkonnakooli-
des lükata saksa keele õpetus kõik teised õpetused kõrvale.

Meie rahva parematele ja targematele meestele ja naistele kat-
sutakse iga viisi saksa keelt suhu panna, et nende iseloom ikka
enam väheneks ja nende eesti keel aegamööda kaoks ja nad sel
viisil ette saaksid valmistatud nende "nõulisteks", kes meie
rahva ja maa "germaniseerimist" soovivad(5.).

"A.H. nimetab lühikest kooliaega, "liiga saksakeele õpetust" mõ-
nes kihelkonnakoolis ja arvab, et mõned koolmeistrid "liiga lei-
ged oma ametis olla". Minu arvates, saksa keele õpetust, kus ta
õpetatav asi on, meie kihelkonnakoolides ju keegi mõistlik ja
ka A.H. ei saa ära laita; aga seda peab igaüks, kes asjatundja
on, laitma ja täitsa hukka mõistma, kui meie kihelkonnakoolides
saksa keel läbikaudu õpetuseks on." (6).

Saksakeelsest õppetööst on säilinud märkmeid (1863/64 õppe-
aastast) Rõuge kihelkonnakooli kohta P.Oru mälestustes:

"Kohe hakkasin saksakeele sõnu pähe õppima, 10 sõna päevas; saksakeeli lugema, kirjutama ja saksakeele katekismuse sõnu pähe õppima. Iga hommiku pidin ühe tüki katekismusest üles ütlema ... Pärast jõulu pidime ka Piiblilugu saksakeeli õppima ... niisama ka rehkendust, laulmist ja geograafiat. Eestikeele tundisid polnud ühtegi, ei kuulnud ka ühtegi eestikeele laulu." Säärane õpetöö korraldus püüdis teostada germaniseerimise programmi, mille F. Walter 1864.a. märtsis oli esitanud Liivimaa maapäevale. (4,149).

Liivimaa kihelkonnakoolide 1874.a. "Maakoolide õpetuse plaanid" kehtestasid Lõuna-Eestis tunniplaani kahele klassile alljärgnevalt:*

Aine	I klass tunde nädalas	II klass tunde nädalas
Emakeel	5	2
Saksa keel	5	6
Vene keel	3	3

Tabelist nähtub saksa keele suur osakaal.

Põhja-Eesti kihelkonnakoolide asutamine dokumenteeriti alles 1875.a. kooliseaduses.

1875.a. ühtsustas Eestimaa ülem-maakooliamet kihelkonnakoolide õppeplaanid ja-programmid, kohustuslike ainetena seati sisse igas koolis saksa ja vene keel (4,150).

"Koolipidamise seadus" kehtestas järgmise õppeplaani:

Põhja-Eestis:

Aine	tundide arv nädalas
Emakeel	4
Saksa keel	4 - 5
Vene keel	5 - 6

Selle õppeplaani järgi töötas 1880-ndate aastate algul Eestimaal 13 kihelkonnakooli (4,151).

Põhja-Eesti (Eestimaa) ja Lõuna-Eesti (Liivimaa) õppeplaanides on rida erinevusi:

* (viited ja edaspidi on andmed vaid keelte osas)

1) Lõuna-Eesti koolide tunniplaanides on arvestatud õpetus kahele klassile;

2) Liivimaa kihelkonnakoolides anti saksa keelele 1 tund rohkem;

3) Lõuna-Eesti kihelkonnakoolides pöörati vähem tähelepanu vene keele õpetamisele.

1874.a. Liivimaa kooliseadusega võimaldati külakoolis saksa keelt õpetada vabatahtlikus korras. Seda võimalust kasutas 23 külakooli Hargla, Viljandi ja Mihkli kihelkonnas.

Suureks edusammuks rahvakoolide alal Eestimaa kubermangus oli 1878. aastal koostatud valla ja kihelkonnakoolide õppeplaanid - koolipidamise Seadus Eestimaa Evangeeliumi Luteruse usu maa-koolidele, mis nägid ette saksa keele õpetamist ka vallakoolides. Kihelkonnakoolide õppeplaan langeb kokku 1874.aasta Liivimaa "Maakoolide õpetuse plaaniga".

Aine	Vallakoolid			Kihelkonnakoolid	
	tundide arv nädalas			tundide arv nädalas	
	I kl.	II kl.	III kl.	IV kl.	V kl.
Emakeel	12	10	8	5	2
Saksa keel	-	-	2	5	6

1881/82. õppeaastal töötas kogu Eestis 1228 luteri usu valla-kooli ja 76 kihelkonnakooli, kokku ligikaudu 44000 õpilasega. 1885.a. tegutses veel 92 õigeusu kihelkonna- ja 223 abikooli, kokku 10493 õpilasega. (1,139).

Rahvakoolide õppekirjandus aastail 1800-1886 (4,179-181)

(Saksa keele jaoks)

Autor	Õpiku pealkiri	Ilumise	
		koht	aeg
1	2	3	4
1. E.W. Schneider	"Saksa keele õppimise juhhatamine"	Tartu	1885
2. J.G. Schwartz	"Saksakeele õppimise raamat"	Tartu	1866

1	2	3	4
3.	A. Grenzstein	"Saksa keele õpetaja I"	Tartu 1877
4.	C.R. Jakobson	"Saksakeele õppimise raamat koolidele"	Tartu 1878
5.	A. Grenzstein	"Saksa keele õpetaja II"	Tartu 1878
6.	A. Grenzstein	"Deutsche Sprachlehrer für estnische Schulkinder III Schuljahr"	Tartu 1880

Eelpoolnimetatud materjalid anti välja Eesti Kirjameeste Seltsi poolt.

2. A. Grenzsteini ja C.R. Jakobsoni seisukohad saksa keele õpetamisest.

Vaatleksime lähemalt Ado Grenzsteini (5.II 1849 - 20.IV 1916) põhimõtteid võõrkeele õpetamisest. Need olid progressiivsed ning ei ole oma aktuaalsust kaotanud ka tänapäeval. Ta ei pooldanud seni kasutatud grammatika tuupimisele baseeruvat võõrkeele õpetamise meetodit ja arvas, et keelt võib ka teisiti õppida. A. Grenzstein arvas, et keelevalist peab asendama grammatikaalaseid teadmisi. Tunnis soovitas ta küsimuste ja vastuste meetodit ning laulda võõrkeelseid laule. Õppetööd tuleks alustada suulise eelkursusega. Võõrkeel peab avardama lapse teadmisi ja tundemaailma, võõrkeeleõpetus olgu mõtestatud ja näitlik. Tema pedagoogilistes saadetes on tunda Diesterwegi mõju (7).

Nüüdisaegse keeleõpetuse põhitõed on väga sarnased A. Grenzsteini põhimõtetega: 1) grammatika redutseerimine keeleõpetuse abivahendiks ja grammatika alaste teadmiste asendamine keelen-dite automaatsusega; 2) keeleõpetuse näitlikustamine; 3) võõr-keele õppimisele üldharidusliku tähtsuse andmine; 4) õppemater-jali vahendamine järjekorras; 5) järjekord: kuulmine - rääkimi-ne - lugemine - kirjutamine.

A. Grenzstein andis õpetamisele ajakohase sisu ning meetodid. A. Grenzsteini õpik "Saksa keele õpetaja Eesti kooli lastele" andis küllaltki palju hinnatavat eesti tolleaegsesse õppekir-

jandusse. Õpik oli hea metoodilise ülesehitusega ja õnnestunud harjutusmaterjali valikuga. Õppematerjal oli esitatud kontsentri-
liselt, õpilastele jõukohaselt. Tähelepanu oli pööratud sõnava-
ra kinnistamisele ja õpitud sõnu korrati õpikus aeg-ajalt. Raama-
tu lõpus oli sõnastik. Metoodilisi juhendeid sisaldas II ja III
jao eessõna.

Mööda ei saa minna ka C.R. Jakobsonist. C.R. Jakobson, (26.VII-
19.III 1882) eesti publitsist, kodanlik-demokraat, poliitik, kir-
janik ja pedagoog, etendas erilist osa õppetöö uuendamises. Tema
poolt koostatud "Kooli lugemise raamat" (3 osa) 1867-76.

Tütarlaste koolile määratud lugemik "Helmed" (1880) ja "Vene
kene Geograafia" (1867).

Jako 3 osas, ilmus aastail 1867-76, tütar-
pedago laste koolile. pe / uue uue lühen lühen
"Sak jal 18... aastal "Saksa keele õppimise raamatu" (Deutsches
Sprachbuch für den Schulgebrauch), mis 1878.aastal C. Mattiese-
ni kirjastusel ilmus.

1874.aasta õppeplaanidega oli saksa keele õppimine viidud ise-
gi vallakooli (kihelkonnakoolis oli ta juba ammu), mispärast
vastavat õpikut vaja oligi.

Õpikute vaheline võitlus oli üsna tihe. Juba 1847. aastal il-
mus O.A. Jannau ^{koostatud} saksa keele õpik eestlastele, 1863. aastal K.Kö-
beri, 1865.a. E.W. Schneideri ^{oma koostatud õpikud} oma. ^{koostatud}

C.R. Jakobson oidas oma raamatut nendest paremaks ja arvas, et
Jannau ja Köberi õpikute järele saksa keele õppimine olevat "pä-
ris loomapiinamine". -p

Oma õpiku kohta ütles autor, et ta oli selle üles ehitanud koge-
muste najal, mis ta Peterburi gümnaasiumis vene lastele saksa
keelt õpetades oli omandanud.

C.R. Jakobson vaidles mehhaanilise võõrkeele õpetamise vastu
ja nõudis, et see toimuks teadlikult. Kui ei ole võimalik võõr-
keelt nõnda õpetada, et see ühtlasi lapse vaimu hariks, siis är-
gu üldse õpetagu, väitis ta oma raamatu eessõnas.

C.R. Jakobsoni saksa keele õpiku menu oli suurem kui tema geog-
raafiaõpiku oma. 1890.aastal ilmus sellest teine trükk, mille re-

jandusse. Õpik oli hea metoodilise ülesehitusega ja õnnestunud harjutusmaterjali valikuga. Õppematerjal oli esitatud kontsentri-
liselt, õpilastele jõukohaselt. Tähelepanu oli pööratud sõnava-
ra kinnistamisele ja õpitud sõnu korrati õpikus aeg-ajalt. Raama-
tu lõpus oli sõnastik. Metoodilisi juhendeid sisaldas II ja III
jao eessõna.

Mööda ei saa minna ka C.R. Jakobsonist. C.R. Jakobson, (26.VII-
19.III 1882) eesti publitsist, kodanlik-demokraat, poliitik, kir-
janik ja pedagoog, etendas erilist osa õppetöö uuendamises. Tema
poolt koostatud "Kooli lugemise raamat" (3 osa) 1867 -76.

Tütarlaste koolile määratud lugemik "Helmed" (1880) ja "Veikene Geograafia" (1868.a.) olid pikka aega kasutusel.

Jakobson rakendas õpikuis peamiselt Estalozzi ja Disterwegi
pedagoogilisi ideid (4,194).

"Sakala" väljaandmise luba oodates koostas C.R. Jakobson Kurg-
jal 1876.-1877.aastal "Saksa keele õppimise raamatu" (Deutsches
Sprachbuch für den Schulgebrauch), mis 1878.aastal C. Matties-
ni kirjastusel ilmus.

1874.aasta õppeplaanidega oli saksa keele õppimine viidud ise-
gi vallakooli (kihelkonnakoolis oli ta juba ammu), mispärast
vastavat õpikut vaja oligi.

Õpikute vaheline võitlus oli üsna tihe. Juba 1847. aastal il-
mus O.A. Jannau saksa keele õpik eestlastele, 1863. aastal K.Kö-
beri, 1865.a. E.W. Schneideri oma. *koostatud* *koostatud* *õpetatud*

C.R. Jakobson oidas oma raamatut nendest paremaks ja arvas, et
Jannau ja Köberi õpikute järel saksa keele õppimine olevat "pä-
ris loomapiinamine". *-p*

Oma õpiku kohta ütles autor, et ta oli selle üles ehitanud koge-
muste najal, mis ta Peterburi gümnaasiumis vene lastele saksa
keelt õpetades oli omandanud.

C.R. Jakobson vaidles mehhaanilise võõrkeele õpetamise vastu
ja nõudis, et see toimuks teadlikult. Kui ei ole võimalik võõr-
keelt nõnda õpetada, et see ühtlasi lapse vaimu hariks, siis är-
gu üldse õpetagu, väitis ta oma raamatu eessõnas.

C.R. Jakobsoni saksa keele õpiku menu oli suurem kui tema geog-
raafiaõpiku oma. 1890.aastal ilmus sellest teine trükk, mille re-

digeeris P.Org, 1905.aastal ilmus viimane, 4. trükk.

Tagasi vaadates C.R. Jakobsoni tegevusele koolikirjanikuna näeme, et meie õpikud astusid suure sammu edasi. *oma arengus.*

3. 0

*teleb hunnistada tema panust meie
õppekirjanduse arengusse*

1885

arenenud kohaliku "Balti erikorra" alusel, ülevenemaalise rahva-
hariduse ministeeriumile ja kehtestati siingi samad eeskirjad,
mis kehtisid mujal vene riigis. (2.40).

Aastast 1887 kehtestati järk-järgult vene keel õppekeelena.
Rahvakoolides lubati ajutiselt kahel esimesel õppeaastal kasu-
tada ka õpilaste emakeelt. (1).

Saksa keelt ei õpetatud enam. Venestamisperiood kestis 1889.-
1917.a.

1917.a. Eesti algkoolide õppekavas on öeldud: "Neil aegadel
ei olnudki meie jaoks kooli. Meie lastelt võeti emakeelne häälit-
semiseõigus".

Kuigi tsaarivalitsus rikkus venestamispoliitikaga rahva õigu-
si emakeelsele haridusele, ei puudunud reformidel ka positiiv-
ne külg: kärbiti tunduvalt balti-saksa mõisnike ja luteri usu
pastorite võimu koolide juhtimisel, vene keele oskuse kasvuga
loodi eeldused vene rahvale lähenemiseks ja vene kultuuri tund-
maõppimiseks.

1905-1907.a. revolutsiooni ajal puhkes ulatuslik võitlus kooli
ja hariduse demokratiseerimise eest. Revolutsiooni survele pidi
tsaarivalitsus järeleandmisi tegema: lubati eesti õppekeelega
erakoolide asutamist, taastati emakeele õigusi algkoolides kahel
esimesel õppeaastal.

III SAKSA KEELE ÕPETAMINE KODANLIKU EESTI KOOLIDES

Pärast Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni likvidee-
riti koolide juhtimise bürokraatlik aparaat. Moodustati Eesti
Tööraha Koolivalitsus, mida hakkas juhatama marksistlik peda-
goog A. Vallner.

Kehtestati emakeelne õppetöö, koolide õppekavast kõrvaldati

digeeris P.Org, 1905.aastal ilmus viimane, 4. trükk.

Tagasi vaadates C.R. Jakobsoni tegevusele koolikirjanikuna näeme, et meie õpikud astusid suure sammu edasi. *oma arengus.*

3. Õpetamine eesti koolides aastatel 1887 kuni 1917.

1885.aastal allutati kõik Baltimaade koolid, mis senini olid arenenud kohaliku "Balti erikorra" alusel, ülevenemaalise rahva-hariduse ministeeriumile ja kehtestati siingi samad eeskirjad, mis kehtisid mujal vene riigis. (2.40).

Aastast 1887 kehtestati järk-järgult vene keel õppekeelena. Rahvakoolides lubati ajutiselt kahel esimesel õppeaastal kasu-tada ka õpilaste emakeelt. (1).

Saksa keelt ei õpetatud enam. Venestamisperiood kestis 1889.-1917.a.

1917.a. Eesti algkoolide õppekavas on öeldud: "Neil aegadel ei olnudki meie jaoks kooli. Meie lastelt võeti emakeelne häälit-semiseõigus".

Kuigi tsaarivalitsus rikkus venestamispoliitikaga rahva õigu-si emakeelsele haridusele, ei puudunud reformidel ka positiiv-ne külg: kärbiti tunduvalt balti-saksa mõisnike ja luteri usu pastorite võimu koolide juhtimisel, vene keele oskuse kasvuga loodi eeldused vene rahvale lähenemiseks ja vene kultuuri tund-maõppimiseks.

1905-1907.a. revolutsiooni ajal puhkes ulatuslik võitlus kooli ja hariduse demokratiseerimise eest. Revolutsiooni survele pidi tsaarivalitsus järeleandmisi tegema: lubati eesti õppekeelega erakoolide asutamist, taastati emakeele õigusi algkoolides kahel esimesel õppeaastal.

III SAKSA KEELE ÕPETAMINE KODANLIKU EESTI KOOLIDES

Pärast Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni likvidee-riti koolide juhtimise bürokraatlik aparaat. Moodustati Eesti Tööraha Koolivalitsus, mida hakkas juhatama marksistlik peda-goog A. Vallner.

Kehtestati emakeelne õppetöö, koolide õppekavast kõrvaldati

usuõpetus, kavandati riiklik algkoolide võrk, anti määrus kesk-
koolide juhtimise demokratiseerimise kohta. (1)

1917.aastal Eestimaa Kooliõpetajate vastastikuse abiandmise
Seltsi kirjastuse poolt väljaantud Eesti algkoolide õppekava

st
aeml

	Algkoolide klassid					
	I	II	III	IV	V	VI
Eesti keel	6	5	4	4	4	4
Vene keel	-	4	4	5	5	5

Võõrkeelt õppeplaanis ei olnud.

Need sotsialistlikud ümberkorraldused katkestas 1918.a. veeb'
ruaris Saksa okupatsioon. Okupandid seadsid oma eesmärgiks eesti
koolide saksastamise.

1. Saksa keel algkoolides.

Esimesed juhtnöörid võõrkeele-õpetamise kohta algkoolis andis
Eesti Ajutine Valitsus juba 2. dets.1918. (Ajutistes määrustes
koolide kohta, RT nr. 5, 1918 § 4 loeme: "Võõraste keelte vaba-
tahtlik õpetamine on algkooli neljandast õppeaastast peale luba-
tud. Kolmandal õppeaastal võib tänavu juba alustatud võõrkeele
õppimist jätkata. Vabaksjäävad saksa keele tunnid tarvitatakse
ära maakonna- või linnakooli valitsuse äranägemisel teiste õppe-
ainete kõvendamiseks, esimeses rinnas emakeelt silmas pidades."

Olgugi, et valitsus deklareeris võõrkeelte õppimise algkoolis
vabatahtlikuks, toimus selle õpetamine siiski üldiselt ning Ees-
ti Haridusministeeriumil tuli reguleerida koguni 2 võõrkeele õpe-
tamist. Asutava kogu poolt 7. V 1920 vastuvõetud "Avalikkude alg-
koolide seadus" määrab (§ 35): "Algkoolis õpetatakse 2 võõrast
keelt." 1920.a. väljaantud algkoolide seadus nägi ka ette 6. kl.
algkooli (11).

Asutava Kogu poolt kehtimapandud normid võõrkeele õpetuse koh-
ta algkoolis püsisid enam kui 10 aastat. Tung võõrkeelte järele
algkoolis kahanes järjest ja 1931.a. Riigikogu poolt vastuvõetud
algkoolide seadus (RT nr. 46, 1931) näeb ette, et algkoolis õpe-
tatakse (§ 41) "üht võõrkeelt eestikeelsetes koolides." (11).

Viimase sammu võõrkeele õpetamise kujunemisel algkoolis nägi ette 25. V 1934.a. antud algkooli seaduse muutmise dekreet (RT nr. 45, 1934), mille kohaselt "algkoolis õpetatavate sunduslike ainete" hulgast (§ 41) on võõrkeel hoopis välja jäetud. Jõuti uuesti tagasi vanale seisukohale, et võõrkeelte vabatahtlik õpetamine algkoolis on lubatud, (11). Tõuke selleks andis nn. "vapside liikumine" (21,79).

Tunnikavade kohta võime ära märkida 16 aasta jooksul 8 erisugust korraldust. Koolidel on tulnud töötada "ülemineku" tähe all. Saksa keel on püsinud pidevalt algkooli õppeainete hulgas 1921/22 - 1934/35. Võitlust saksa keele ja inglise keele vahel on tugevasti mõjutanud üldine poliitiline olukord ja ka haridusministriks olnud isik ja selle sümpaatia vastava keele suhtes. (11).

Õppeaasta	Esimene ja teine võõrkeel	I ja II võõrkeele tundide arv algkooli klassides				Märkusi teostamise kohta
		III	IV	V	VI	
1	2	3				4
1919 I p.	vene saksa	(3) (3)	4 4	4 4	4 4	Vabatahtlik õpetamine algab 4.5 a-st. Kui 3. õ.a. 1918.a. sügisest alates on õpetatud, siis võib 3 tunniga jätkata
1919/20	vene inglise (saksa)	- -	4 -	4 -	4 -	Pannakse maksma 4 esimese õ.a. kohta. II võõrkeeleks tuleb lugeda inglise keelt, kui see pole võimalik, siis saksa keelt
1920/21	inglise (vene) saksa (vene)	4 4	4 4	4 3	4 3	Tarvitusele võtta esimeses 5 kl. Kui see on võimalik, hakata inglise keelt I võõrkeelena õpetama 3-6 õ.a. täie tundide arvu juures
1921/22	Saksa, inglise, vene	4 s.k.	4 ingl.	3 vene	3 3	Kolmandal õ.a. ,kus see on võimalik, hakatakse õpetama saksa keelt. Kui see on täiesti võimatu langeb võõrkeele õpetamine kolmandal õ.a. välja

1	2	3	4	
1922/23	saksa, inglise, vene	4	4	3 3
		saksa k.ingl.	vene	Saksa keel I võõrkeele- na nihkub klassi võrra edasi s.o. 4.klassi
1923/24	saksa	4	4	3 3
1925/26	inglise			3 3
				Kui inglise keelt pole eelmisel aastal 5 kl. õpetatud, jääb II võõr- keele õpetamine 6.kl. üldse ära. Vene keele kui võõrkeele õpetamine jääb 1923/24 õ.a. ala- tes eesti õppekeelega koolidest välja
1926/27 -	saksa	2	4	4 4
				II võõrkeel on tunni- maal kavast hoopis välja
1927/28		2	4	3 4
				jäetud. Vahe tundide linnas arvus linnas ja maal.
1928/29 -	saksa			5 5
1933/34				Sama tunnikava maal ja linnas.
1934/35	inglise keel		(3)	(3)
				Võõrkeelte õppimine on sunduslik kõigile õpi- lastele kl., kui ta on lubatud võtta kl. tunnikavva
1935/36 -	inglise			(3)
				Võib jätkata, kui eel- misel õ.a. õpetati
1939/40	saksa			(3)
				V kl.
1940/41	saksa			(3)
				Programmi ellu ei viidud

1.1. Sõnavara ja testide koostamine algkoolidele.

Aktiivne sõnavara algkooli 6.kl. lõpuks pidi olema 300 sõna, passiivne 2 korda suurem - kokku 900 sõna. Et aga tundide arv oli väike, oli eelpool toodud nõudmiste korralik täitmine küllaltki tõsiseks probleemiks vastava aine õpetajale.

Arutamaks olukorda kutsuti Tartus kokku saksa keele õpetajate komisjon. Aruandes Tartu saksa keele õpetajate komisjoni

tööst algkooli saksa keele sõnavara koostamise kohta öeldakse:
" 10. XII 1930 toimus Tartus saksa keele õpetajate nõupidamine.
Arutlusel 2 küsimust:

- 1) Kuidas saavutada ühtlust saksa keele hääldamises;
- 2) Kuidas ühtlustada õpilaste saksa keele sõnavaralisi teadmisi.

Esimese küsimuse lahendamiseks pööruti koolinõunik J. Langi poole palvega, et Tartu linnakoolivalitsus korraldaks õpetajatele lühikese saksa keele foneetika kursuse. Kevadpool aastal 1931 teostuski säärane kursus ülikooli lektori dr. Schreinerti juhatusel.

Teise küsimuse lahendamiseks loodi komisjon, kes pidi koostama algkoolile vajalise saksa keele sõnastiku. Komisjoni valiti järgnevad isikud 3 algkoolist ja 3 keskkoolist: M. Aidnik (V algkool), E. Jaanvärk (õpetajate seminar, komisjoni juhataja), H. Massa (VI algkool), T. Pärl (Poegl. reaalgüm.), E. Sell (H. Treffneri güm.), P. Waldson (III algkool)." (12).

Nende töö tulemusena ilmus 1931.a. väga vajalik "Saksa keele sõnavara algkoolidele." (12).

1934.a. korraldati Eestis test saksa keele õpetuse seisundi hindamiseks algkoolis, mis kokkuvõtteks tõi välja:

1) Sagedased algkooli võõrkeele õpetuse kohta käivate korralduste muudatused on suurel määral takistanud saksa keele õpetamise edukust selles koolitüübis. Muudatused peegeldavad meie kodanike laiemate ringide meeleolu kiireid muutusi võõrkeele õpetuse küsimuses algkoolis;

2) Õpetamises üldiselt rahuldavad tulemused. Tütarlaste edasijõudmine parem poeglastest;

3) Algkool varustatud suure hulga nooremate õppejõududega, kes on võimalised õpetama saksa keelt;

4) Õpilased eksivad sõnavaras tunduvalt vähem, kui grammatika osas;

5) Saksa keele õpetamist loeb valdav enamus (85 %) õpetajaist vastavaks õpilaste huvidele ja võimetele;

6) Aktiivse keeleoskuse omandamine on ankeedi andmeil liialt rõhutatud (82 %);

7) Lahendamata on saksa keelse lektööri küsimus algkooli õpilastele: lektüür oleks suureks toeks selle aine õpetamisele;

8) Koolid on nõrgalt varustatud metoodilise kirjandusega. Õpetajad kasutavad enamuses

Stein - Wachmann "Saksa keele grammatikat"

Mitt - Jaanvärk "Deutsches Lehr und Lesebuch"

Pezold "Saksa keele õpperaamat algkoolile"

Puudub metoodiline standart-käsiraamat. Õpperaamatuna Mitt'i ja Jaanvärgi ning Pezoldi oma (11).

Toon ära kaks tabelit sellest tekstist: ¹¹

Tabel nr. 1 Õpilaste suhtumine saksa keelde.

	Eriti huvitatud		Ukskoik-		Ei taha õppida		Kokku	
	P	T	P	T	P	T	P	T
Tartu linn	50	46	102	53	42	23	194	122
Tartumaa	38	81	110	106	48	16	196	203
Virumaa	48	130	105	92	67	27	217	259
Õpilasi	132	257	317	251	157	66	607	574
%	22	45	52	44	26	11	100	100
Õpilasi	390		568		223		1181	
%	33		48		11		100	

Tabel nr. 2 Saksa keele õpetajate sooline koostis, hariduslik ettevalmistus ja õpetamise praktika

	Õpetajaid						Õpetanud saksa keelt			
	M		N		Teised koolid					
							1-3 a.	4-6 a.	7-9 a.	10 ja rohkem
Tartu linn	4	11	5	6	4	8	3	2	4	6
Tartumaa	6	21	21	4	2	16	10	5	4	8
Virumaa	5	32	20	12	5	14	16	8	7	6
Kokku	15	64	46	22	11	38	29	15	15	20
%	19	81	58	28	14	48	37	19	19	25

1.2. Õppekavad.

Vaatleme 1921.a., 1928, 1930.aastal ilmunud õppekavasid, mille alusel toimus saksa keele õpetamine kodanlikus Eestis. 1921.a. õppekava nägi ette saksa keelt õpetada kas I või II võõrkeelena:

I võõrkeelena.

Õppesihiks tarvilise keelelise aluse soetamine, millest edasi minejaile oleks võimaldatud mitte ainult keele täielik äraõppimine keskkoolis, vaid ka õpilaste tutvustamine Saksa rahva kultuuriga, kirjandusega ja selle iseloomuga.(8).

Alamates klassides tugev rõhk väljarääkimise peale ja enne lugemis- ja kirjutamisõpetust rohkesti foneetilisi harjutusi teha; kirja- ja sõnade-tagavara loomise juurde asuda alles siis, kui häälikute väljaütlemine on lastel täiesti selge.

Järgnevates klassides võimalikult palju võõrkeelseid sõnu ja kõnekäänusid ära õppida ja oma mõtteid saksa keeles katsuda avaldada (8).

III kl.

Suusõnalised harjutused igapäevases elus tarvitataivate sõnade abil. Näitlik õpetus foneetilisel alusel. Lugemine ja kirjutamine raamatust. Kergete lausete kokkuseadmine õpitud sõnade tagavarast.

IV kl.

Näitliku õpetuse järgi keelelised harjutused tegevuse, piltide j.t. näitlikkude õppeabinõude abil. Gooti kirja tähestik. Lugemise ja kirjutamise harjutused. Lihtne jutuaajamine. Kergemad jutustused küsimuste varal. Väikeste salmikute laulmine ja päheõppimine. Grammatika algmõistete selgitamine, kõne ja tähtsamate lauseosade tähendamiseega. Nägemis- ja kuuldediktaat klassis läbitöötatud materjali piirides.

V kl.

Kõnelemise, lugemise ja kirjutamise harjutuste järg. Lihtsamate lugude jutustamine suusõnaliselt ja kirjalikult. Iseseisvate väikeste jutukeste kokkuseadmine õpilast ümbritsevast

elust võetud aine kohta. Kergemate luuletuste päheõppimine.
Näiteks: Schiller "Der Schütz", Goethe "Heidenvöslein", Uhland "Die Kapelle", Zückert "Barbarossa", Heine "Loreley" jt.

Praktiline tutvustamine aja-, nimi-, ase-, omadus-, sugu- ja tegus- eessõnadega ning tagasõnadega. Kerged grammatilised harjutused : lugude ümberjutustamine mitmesuguste grammatiliste muudatustega. Õigekirja algõpetus.

VI kl.

Kergemate kirjelduste ja mõne uuema kirjaniku väiksema töö lugemine proosa ja luule alal, näiteks: Wildenbruch "Das Orakel"; Beilow "Die Glücksuhr von Wölfis"; Schiller "Der Handschuh"; Goethe "Der Fischer", "Mignon"; Heine "Die Grenadiere"; Geibel "Wanderlust"; Hebbel "Der junge Schiffer". Loetud teose sisu jutustamine suusõnaliselt ja kirjalikult.

Grammatika lühikene, aga täielik sõna- ja lauseõpetus. Harjutused õigekirjutuses ja kergemad ümberpanekud. Kirjatööd õpilasi ümbritsevast elust, kusjuures vaba algatust võimalikult tuleb toetada (8.)

Võrreldes 1928.a. ja 1921.a. (saksa keel II võõrkeelena) ilmunud saksa keele programme leiame, et sihiks ja ülesandeks on viia oskus võõrkeeles niikaugele, et õpilane mõistaks kõige lihtsamat kõnelust igapäevastel teemadel: Õpilane peaks suutma lugeda lihtsaid tekste ja väljenduda tarbekorral kõige lihtsamal viisil õigesti. (13) "Õpilased saksa keeles nii kaugele viia, et nad keskkooli minnes saaksid tõsisemat tööd selles aines ilma suuremate raskusteta alata või vähemalt ette valmistatud oleksid iseõppimiseks praktilises elus. Keele õppimine algkoolis igapäevaseks eluks tarvilisel määral tundide vähesuse tõttu ei ole võimalik." (8.)

"Rõhk hääldamisel. Aluseks nn. "Hochsprache." Kasutada kooris rääkimist. Selged piirid aktiivse ja passiivse sõnavara vahele. Kirjutada ilma vigadeta." (13).

Kahe aasta jooksul tuleb peasjalikult ära teha see osa keeleõppimistööst, mis on tarvilik kuulmise, väljarääkimise ja lihtsama kõneluse ning lugemise harjutamiseks. Grammatilisi aineid

saab anda ainult toetudes emakeelele ja esimesele võõrkeelele".
(8.)

V kl.

"Siht kõnelemise, lugemise ja kirjutamise algoskuse harjutamine, õige hääldamine. Kava hääldamisharjutused. Kõneharjutused igapäevase elu aineil, kergema pildi järgi. Küsimine, kostmine. Lugemise harjutamine läbitöötatud materjali põhjal. Kergete salmi- de õppimine ja laulmine, mõistatused, lauamängud.

Harilikus kõnes sagedamini esinevate käände- ja pöördvormide tegelik tarvitamine. Suur algustäht. Teksti kirjutamine, õpilaste lühikeste mõtteavalduste üleskirjutamine, kollektiivselt vastuseid küsimustele, etteütlused läbitöötatud aine põhjal."(13).

Suusõnalised harjutused igapäevases elus tarvitataivate sõnade abil. Näitlik õpetus foneetilisel alusel. Lugemine ja kirjutamine raamatust. Kergete lausete kokkuseadmine õpitud sõnade tagavarast." (8.)

VI kl.

"Kava hääldamisharjutuste jätk. Kergemate palade lugemine ja jutustamine küsimuste abil. Kergete luuletuste õppimine ja ettekandmine, laulus ja mängus.

Aluse ja öeldise tundmaõppimine.

Aktiivne sõnavara on 300 sõna, passiivne 2 korda suurem."(13)

"Näitliku õpetuse järg: keelelised harjutused tegevuse, piltide j.t. näitlikkude abinõude najal. Gooti kirja tähestik. Lugemise- ja kirjutamisharjutused. Grammatika algmõiste selgitamine ning tähtsamate lauseosade tähendamiseega. Lihtne jutuajamine ja päheõppimine. Nägemis- ja kuuldediktaat klassis läbitöötatud materjali piires." (8.)

Näeme, et 1928.a. õppekava alusel sai teadmisi rohkem, mis on ka põhjendatud, sest 1921.-23.a. õpetati saksa keelt II võõrkeelena 3 tundi nädalas, 1928.-34.a. 5 tundi nädalas. 1934.a. korraldatud test heidab õppekavale ette liialt rikutud aktiivse keeleoskuse omandamist.

2. Saksa keele õpetamine gümnaasiumis.

1930.aasta õppekava järgi oli kodanlikus Eestis keskkooli eesmärgiks anda riigile haritud noori kodanikke, kes on küpsed vastutavaks ja edukaks töötamiseks tegelikus elus ning kõrgemas koolis ja varustatud selleks tarviliste teadmiste, oskuste ja harjumustega:

" Võõrkeelel on inimese arengus silmapaistev osa:

- 1) arendab formaalselt motoorseid võimeid ja nende rakendamist;
- 2) rikastab uute mõtlemisvormidega;
- 3) soodustab intellektuaalset arenemist, luues harjumusi grammatiliste funktsioonide tajumiseks;

4) aitab õpilastel teadvustada emakeele omapärasusi võrdlemise ning analüüsi kaudu, sunnib teda hoolega süvenema emakeelsesesse teksti ja õhutab teda täpsemalt väljendumisele emakeeles." (9.)

Õpetati esimest ja teist võõrkeelt. Erinevus oli tundide arvus ja teadmiste põhjalikkuses.

Esimese võõrkeele eesmärgiks oli:

- 1) vilumus võõrkeelse kirjanduse lugemises;
- 2) võime täieliku arusaamisega jälgida võõrkeelset ettekannet;
- 3) võõrkeele korrektne valitsemine kõnes ja kirjas.

Esimese võõrkeele õppeülesanded olid:

- 1) harjutada võõrkeele korralikku hääldamist;
- 2) rikastada sõnavara, kindlustada sõnaraamatu kasutamist;
- 3) grammatiliste teadmiste rakendamine kõnes ja kirjas;
- 4) vahenditu arusaamine võõrkeelsest tekstist ja kõnest;
- 5) harjutada kõnelemist ja kirjutamist võõrkeeles.

Teise võõrkeele eesmärgiks oli:

- 1) võime arusaamisega lugeda võõrkeelset ilukirjandust ja teaduslikku proosat koolitüübile vastavalt aladele;
- 2) arusaamine kõnelusest;
- 3) võõrkeele tarvitamine väljendusvahendina (kõnes ja kirjas).

Õppeülesanded olid:

- 1) harjutada korralikku hääldamist;

2) rikastada sõnavara;

3) grammatiliste teadmiste rakendamine kõnes ja kirjas;.

Kooli lõpetamisel tagas esimene võõrkeel aktiivse sõnavara 3000 sõna ja teine võõrkeel 2000 sõna, passiivne sõnavara oli mõlemal juhul kaks korda suurem.

1930.a. õppekavas oli märgitud, kuidas õpetada lapsi hääldama ja kuidas viia läbi kirjalikke töid:

"

Hääldamine:

- 1) kuulmis- ja taipamisharjutused (pane, too, istu);
- 2) kõrva kaudu omandatud sõnade häälikuline analüüs;
- 3) lihtsad, alguses ühesõnalised vastused õpetaja küsimustele üksi ja kooris;
- 4) lühikeste tekstide ja tegevusseeriade ettekanne peast;
- 5) korrektsete ja püsivate assotsiatsioonide loomine akustilise ja optilise sõnakujutluse (hääldamise ja traditsioonilise ortograafia) vahel;
- 6) lugemistehnika arendamine, korrektne aktsentuatsioon ja lausetaktide moodustamine;
- 7) kõnelusharjutused, tutvumine konversatsiooniliste hääldusvormidega.

Kirjalikud tööd:

- 1) teenivad eeskätt võõrkeele õpetamise üldeesmärki, mitte aga õpilaste edasijõudmise kontrolli;
- 2) peavad kaasa aitama võõrkeele omandamisele.

Tõlkimisel:

- 1) tõlkimist võõrkeelde ei tohi käsitleda iseseisva õppeainena, vaid ainult keeleõpetamise vahendina, mille ülesandeks on teadlikult kõrvutada ema- ja võõrkeele väljendusvorme;
- 2) tõlkeharjutus peab olema lühike ja õpilase tähelepanu koon-dama ainult harjutatavale väljendusvormile;
- 3) tõlkematerjal läbitöötatud lektüürist;
- 4) teatavate grammatiliste või leksikaalsete vormide läbitööta-miseks.

[9].

2.1. 1928. ja 1930.a. õppekavad

1928.a. ja 1930.a. õppekavade järgi määrati kindlaks õpetamise eesmärgid:

" I klassis:

Kasutada lugemikke: Mitt, E. ja Jaanvärk, E. "Deutsches Lesebuch" (IV ja V vihik).

Pezold, H. ja Praffen, E. "Saksa keele lugemisraamat", luuletusi H. Baueri teosest "Lyrische und epische Dichtungen".

Nende lugemikkude lugemine ja juttude jutustamine, saksa muinaslood, klassika ja romantika ajajärgu kergemad ballaadid luuletused. Kõnelemisharjutused loetud materjali põhjal.

Lugemiku asemel võib lugeda Fildenbruchi "Das Orakel", Baumbach'i "Erzählungen", Bülow'i "Die Glücksuhr von Wölfis".

Grammatika: Lühike süstemaatiline etümoloogia kursus praktiliste harjutustega.

Kirjalikeks töödeks tuleb kasutada loetud tükkide ümberjutustamist, etteütlosti ja kirju sõpradele oma elust."

II klassis

Mõne uuema kirjaniku tööd, näit. Rosseger, Storm, Wildenbruch, Ebner-Eschenbach, Ganghofer, Hoffmann, Baumbach. Kõnelemisharjutusi loetud materjali põhjal. Tutvustada J. Jacobsoni raamatut "Deutsche Sagen und Geschichten".

Grammatika: Lühike süstemaatiline lauseõpetus praktiliste harjutustega.

Kirjalikeks töödeks tükkide ümberjutustused, kirjad, kirjeldused.

III klassis

Kirjanduse ajalugu: Germaani rahvad ja nende mütoloogia. Rahvaluule, iseäranis "Das Nibelungenlied" ja "Gudrun". Lühike ülevaatlik vanema kirjanduse ajalugu kuni Lessingini, kusjuures tutvustada keskaja kirjanduse õitseaega ja humanismi.

Lugeda Kelleri ja Frensseni töid. II poolaastal Schilleri "Wilhelm Tell" või "Die Jungfrau von Orleans", vähemtähtsamad stseenid läbi võtta konspektiivselt. Kodune lugemine.

Kirjalikeks töödeks: materjali kontroll, kirjatöid ümbritse-
vast elust (10.) ja keskmise raskusega kaasaegse saksa keelega
Th. Storm'i, Pichler'i, P. Keller'i, Bonsels'i, H. Seideli, Gerstäcker'i, Ebner-Eschenbachi teosed (9.)

IV klassis

Kirjanduse ajalugu: Lessing, Herder - rahvaluule kogujana,
tormi ja tungi ajajärk, Goethe ja Schiller.

Lugemine: valitakse mõni raskem proosatöö - Schilleri "Die
Glocke", lühendatud kujul, Goethe "Hermann und Dorothea", "Faust"
I osa. Kodune lugemine, referaadid loetud materjalidest (10.)

Kodumaa kirjastuselt võõrkirjandusest koolidele välja antud
raamatutest raskemaid keele poolest: Näit. C.F. Meyer "Das Amu-
lett", E. Zahn "Die Helden des Alltags", Stern "Die Luft des Le-
bens", Mörike "Mozarts Reise nach Prag", Sudermann "Frau Sorge",
Schiller "Wilhelm Tell", Goethe "Faust" I. Kasutada võib ka
Gahlnbäcki lugemiku III jagu, Saksa noorsooraamatute seeriaid.

V klassis

Kirjanduse ajalugu romantismi ajajärgust ja järelkajadest.
Realismiajajärk. Lühike ülevaade uue aja voolude üle. Tähtsamad
uue aja eepilised, lüürilised ja dramaatilised teosed. Näiteks:
Storm, Keller, Fontane, Hebbel, Meyer, Dehmel, Raabe, Hauptmann,
Sudermann.

Viia läbi mõttevahetusi loetust. Referaadid. Ilukirjandusli-
kud või kergemad teaduslikud tõlked saksa keelest eesti keelde
ja vastupidi." (9)

1930.a. õppekavas olid ka järgmised kirjandusteoses:

G. Hauptmann "Die Weber", omal valikul tuli lugeda veel A. Zwei-
gi, B. Kellermanni, C. Meyeri ja G. Kellari teoseid. Lisaks eel-
pool toodule tuli lugemiseks kasutada ka ajalehti ja ajakirju.

Saksa keele õpetamine teise võõrkeelena toimus 1928. ja 1930.
a. õppekavade alusel järgmiselt:

I klassis

Rääkimise, lugemise ja kirjutamise harjutamine. Lihtsate lugu-
de jutustamine suuliselt ja kirjalikult. Juttude koostamine

ümbritsevast elust, kergemate luuletuste päheõppimine. Näiteks Schilleri "Der Schütz", Goethe "Heidenröslein", Uhlandi "Der gute Kamerad", Rückerti "Barbarossa".

Praktiliselt tutvuda tegu-, nimi-, ase-, omadus-, ja eessõnadega. Kerged keelelised harjutused, kirjalikud vastused küsimustele.

1931.aastal alustati teise võõrkeele õpetamist teisest klassist.

II klassis

Peatükkide lugemine ja jutustamine. Lugemiku asemel lugeda uemate kirjanike kergemaid töid. Näiteks: Wildenbruchi "Das Orakel", Heine "Loreley", "Die Grenadiere", Schilleri "Der Handschuh", Geibeli "Wanderlust".

Grammatikas: lühike lauseõpetus.

Teha kontrolltöid; jutustused ja kirjeldused.

1930.a. alustati õpetamist algkooli raamatutega - E. Mitti ja E. Jaanvärgi omadega.

III klassis

Kirjandusteoste lugemine, mis avaldavad kõlbelist ja esteetiliselt mõju - Baumbachi, Stormi, Ebner-Eschenbachi, Ganghoferi kergemad ballaadid ja luuletused.

Jätkata kõnelemisharjutustega. Kirjutada diktaate ning kirju oma elust. Õpperaamatule järgneb Mitt-Jaanvärgi või Pezold-Profeni raamat. Koduseks lugemiseks kasutada eesti kirjastuste väljaandes ilmunud saksa kirjandust koolidele.

IV klassis

Lühike ülevaade vanema kirjanduse ajaloost kuni klassikani, kusjuures eriti vajalikuks peeti rõhutada rahvaluulet. ("Das Nibelunglied", "Gudrun"). Luges ka Kellri ja Roseggeri uudisjutte, õppida raskemaid luuletusi. 1930.a. toimus IV klassis saksa keele õpetamine vähendatud III klassi materjalidega, mis oli ette nähtud õpetamiseks esimese võõrkeelena.

V klassis

Kirjanduse ajalugu: klassika ja ülevaade uuematest vooludest. Lugeda: Schilleri "Wilhelm Tell" või "Die Jungfrau von Orleans", Goethe "Hermann und Dorothea". Vahetada mõtteid loetud materjali üle ja teha kergemaid ilukirjanduslikke tõlkeid saksa keelest eesti keelde.

1930.aastal tuli teha õpetamisel valik IV ja V klassi materjalist, mis oli ette nähtud esimese võõrkeelena saksa keele õpetamiseks.

1930.a. õppekava kohta võib tõdeda kokkuvõtlikult järgnevat: Saksa keelt hakati õpetama II gümnaasiumi klassist, lektüüriks kasutati saksa autorite teoseid. III klassis algas kirjandusõpetus, käsitleti vanemat saksa kirjandust; IV klassis õpiti klassikuid ja V klassis romantikuid ning uuema saksa kirjanduse esindajaid.

Saksa keele õpetamine kodanliku Eesti gümnaasiumis

Klassid	I	I	II	III	IV	V			
harud	hum.	reaal	hum.	reaal	hum.	reaal			
1928.a. 6.-a.									
plaani	5	5	4	4	3	4	4		
alusel									
I võõr-									
keel									
II võõr-									
keel	3	3	3	4	3	5	3		
1930.a. 6.-a.									
plaani	6	4	4	4	4	4	3	3	
alusel									
I võõr-									
keel									
II võõr-									
keel	-	4	4	4	3	4	3	4	2

Kirjalike tööde enamkasutatavateks kontrollimise vormideks gümnaasiumis olid ümberjutustused ja kirjandid.

2.2. Saksa keele õpetamine alates 1934.aastast.

Keskool oli 1920-1934.a. viieklassiline ja ta tugines kuueklassilisele algkoolile, jagunedes alam- ja ülemastmeks. Ülemaste oli diferentseeritud (kõige rohkem oli humanitaar-, reaali- ja kommertsharusid). 1934.a. muudeti keskõppeasutused tagurliku koolireformiga kaheastmelisteks:

- 1) keskool kitsamas mõttes - progümnaasium või reaalkool;
- 2) sellele tuginev gümnaasium.

Progümnaasium, kuhu asuti pärast algkooli IV klassi lõpetamist, oli 5-klassiline; reaalkool tugines 6-kl. algkoolile ja oli kolmeklassiline; gümnaasium oli 3-klassiline (10.-12. õppeaasta).

Õpetus oli emakeelne, õpetati ka võõrkeeli.

1924/25. õppis 86-s keskkoolis 18721 õpilast.

1939/40. 46-s progümnaasiumis, 37-s reaalkoolis ja 45-s gümnaasiumis kokku 16600 õpilast (1).

Alates 1934.aastast hakati õpetama saksa keelt teise võõrkeelena.

Reaalkoolis hakati saksa keelt õpetama II klassist alates. III klassis tuli harjutada hääldamist; lugeda ja õppida pähe arengutasemele vastavaid lühikesi jutustavat laadi palasid, kergemaid kirjeldusi ja luuletusi; selgitada vormiõpetuse lihtsamaid elemente, omandada tähtsamad muutevormid ja harjutada sihikindlalt nende tarvitamist, omandada põhisonavara, osata peast kirjutada õpitud tekste, diktaate ja vastata küsimustele.

Lektüüriks nähti ette jutustavat ja kirjeldavat laadi proosapalasid, nende hulgas ka neid, mis tutvustasid saksa kultuuri. Saksakeelse klassiraamatukogu tarvitamine koduseks lugemiseks muutus kohustuslikuks. Selgeks tuli saada vormiõpetuse üksikasjad ja süntaksreeglid. Sonavara laiendamiseks ja kindlustamiseks soovitati kasutada ümberjutustusi ja diktaate.

Mõnedes reaalkoolides toodi saksa keel vabatahtliku ainena ka I klassi.

Õpilane, kes läks progümnaasiumist gümnaasiumi, sai 6 õppeaasta jooksul 465 tundi saksa keelt (teise võõrkeelena) (21,80).

Reaalkoolist gümnaasiumi jõudnud õpilane sai aga 5 õppeaasta jook-

sul 372 tundi saksa keelt (21,80).

Gümnaasiumi õppekava nägi ette õpetada saksa keelt järgmiselt:

I klassis

Lühemad lugemispalad ilukirjandusliku ja reaallainelise, peamiselt Saksamaad ja seaalset elu käsitleva sisuga.

Ortograafia ja morfoloogia täiendamine ning süstematiseerimine. Sõnavara suurendamine. Diktaadid, ümberjutustused, harjutused.

II klassis

Ilukirjandusliku proosa lühemad palad või üks kuni kaks novelli, reaallainelised proosapalad. Morfoloogia kordamine ja täiendamine.

Süntaksi süstemaatilise kursustik tähtsamate idiomatiliste väljenditega.

Kerged tõlked eesti keelest saksa keelde ja vastupidi sõnaraamatu abil. Diktaadid, ümberjutustused.

III klassis

Tähtsamad saksa kirjanike proosateosed. Reaallainelised lugemispalad, populaarteaduslik proosa.

Grammatikakursuse kordamine. Fraseoloogilised ja idiomatilised väljendid.

Allpool toome ära võõrkeele tundide arvu kodanlikus Eesti koolides pärast "võõrkeelereformi" 1934.a. (21).

Englisch

Deutsch

Gymnasium

3	III. Kl.	2	3
4	II. Kl.	2	3
4	I. Kl.	2	3

5	III. Kl.	3
5	II. Kl.	3
6	I. Kl.	-

3	V. Kl.	3
3	IV. Kl.	3
4	III. Kl.	3
5	II. Kl.	-
5	I. Kl.	-

Realschule VI. Kl.
V. Kl.

Progymnasium

Volusschule

IV. Kl. Progymnasium
III. Kl.
II. Kl.
I. Kl.

Volksschule

Araabia numbrid tähistavad nädala tundide arvu, vasakule on märgitud inglise keele tundide arv, paremale saksa keele tunnid. Rahvakooli 5. ja 6. klassis oli võõrkeele õpetus fakultatiivne. Praktiliselt tähendas see seda, et enamikes koolides võõrkeelt ei õpetatud, sest puudu oli ikka veel inglise keele õpetajatest. Õppetöö rahvakoolis oli tasuta. Kõikides teistes koolitüüpides tõsteti õppemaksu. Tundide arvu võrdlemine tabeli põhjal näitab, et progümnaasiumis, kus ka õppemaks suurem oli, oli ka võõrkeele tundide arv suurem. Selle tõttu olid progümnaasiumi õpilased gümnaasiumis õppimiseks paremini ette valmistatud kui reaalkoolide õpilased. Reaalkoolis õpetati II võõrkeelt ainult kaks aastat, progümnaasiumis selle vastu kolm aastat. (Mõned reaalkoolid tõid saksa keele sisse juba I. klassi vabatahtliku õppeainena.) Eriti halb oli asjaolu, et need reaalkoolide õpilased, kes põhiainetes edasi ei jõudnud, vabastati võõrkeelte õppimisest. Selline tundide arv oli loomulikult liiga väike, võõrkeele põhjalikuks omandamiseks. Õpetamist-õppimist komplitseeris nõue, et õpilasi ei tohtinud koduste töödega koormata. Saksa keele õpetamine teise võõrkeelena ei valmistanud õpetajaile erilist töörõõmu, sest õpilaste edasiminekuoli enam kui tagasihoidlik.

3. Kodanlikus Eestis välja antud lugemikud ja õpikud

saksa keele õpetamiseks alg- ja kesk-
koolides.

- 1918. Kann, N. Saksa keele õpetus koolidele ja iseõppijatele.
- 1919. Kann, N. Saksa keele lugemisraamat Eesti keskkoolidele.
- 1922. Kann, N. Saksa keele õpperaamat Eesti keskkoolidele ja rahvakoolide vanematele klassidele.
- 1922. Pezold, H. Saksa keele õpperaamat. Algkooli III klassi

jaoks kokku seatud Haridusministeeriumi 1921.a.
õppekava järgi.

- 1922.a. Pezold, H. ja Proffen, E. Saksa keele lugemisraamat
Eesti keskkoolidele 4. ja 5. õ.-a.
1924. 2 tr. Pezold, H. ja Proffen, E. Saksa keele lugemisraamat
Eesti keskkoolidele 4. ja 5. õ.-a.
1924. Kann, N. Saksa keele lugemisraamat Eesti keskkoolidele
ja kutsekeskkoolidele 1. ja 2. übertöötatud väk-
jaanne.
1924. Kann, N. Saksa keele õpperaamat Eesti algkoolidele.
Kirj. I õppeaasta.
1929. Stein, J. ja Wachmann, H. Saksa keele grammatika prakti-
liste harjutustega. Koolidele 3 übertöötatud tr.
1-2. 1. Etimoloogia 2. Süntaks.
1930. Pezold, H. Saksa keele õpperaamat. Algkooli V kl. jaoks.
1931. Pezold, H. Saksa keele õpperaamat. Algkooli VI kl. jaoks.
1932. Pezold, H. Saksa keele lugemik keskkoolidele II kl. jaoks.
1935. Pezold, H. ja Sachssendahl, O. Saksa keele lugemik keskkoo-
li I kl. jaoks.
1935. Walter, K. Esimene samm saksa keele õpetamiseks Eesti
koolidele.
1939. Saksa keele aabits.
- Mitt, E. ja Jaanvärk, E. Deutsches Lesebuch.
- Kreutzberg, Jaanvärk. Saksa keele õpik I-II jagu
- Jaanvärk, E. Saksa keele lugemik I-IV jagu
- Wachmann. Deutsche Grammatik I-II jagu
- Kobolt, E. Saksa keele tööraamat keskkoolidele I ja II osa.
- Kirjastati veel mitmesuguseid saksa-eesti ja eesti-saksa sõnas-
tikke ning õpikuid iseõppijaile.

4. Saksa keele õpetamine Nõukogude Eestis

1940/41. õ.-a. muutus võõrkeele õpetamise suund. Pearõhk pandi
tekstist arusaamisele, mitte keele aktiivsele valdamisele. Õpe-
tamine toimus kodanlike õppekavade alusel, kusjuures vähendati
tundide arvu (14.)

Nõukogude Eestis toimub saksa keele õpetamine kõrvuti inglise keelega.

1944.aastal pärast ENSV vabastamist asuti nõukogude kooli uuesti üles ehitama. Õppe- ja kasvatustöö korralduses pääsesid võidule nõukogude pedagoogika põhimõtted.

Pärast Suurt Isamaasõda võeti kõikides liiduvabariikides kasutusele ühtsed, Moskvast välja antud võõrkeele õpikud. Need õpikud sisaldasid kõigepealt tekstide tõlkimiseks, mis olid aga uue leksikaalse materjaliga üle kuhjatud. Suhteliselt vähe oli harjutusi ja õpikud ei arvestanud õpilaste emakeele iseärasusi liiduvabariikides (21,275). ulase

Kuni Suure Isamaasõjani ning veel mõned aastad pärast seda oli Nõukogude koolis ainsaks teaduslikult põhjendatud ning üldiselt tunnustatud võõrkeelte õpetamise meetodiks teadlik-kõrvutatav meetod. See meetod pani suurt rõhku teoreetilisele keeletundmisele ja nõudis võõrkeele õpetamisel teadlikku kõrvutamist õpilase emakeelega. Õpilane jõudis nii õppides paremal juhul küll võõrkeelsete tekstide mõistmisele, kuid mitte praktilise kõnekeele valdamisele (24.).

Vajadus praktilise võõrkeeleoskuse järele suurenes koos Nõukogude Liidu autoriteedi kasvamisega. Ja nii nihkuski suulise keeleoskuse tähtsus võõrkeelsete tekstide retseptiivse mõistmise kõrval ikka rohkem esiplaanile. mly

Otsustavat pöördepunkti selles arengus tähendas meie üldharidusliku kooli üleminek polütehnilisele õpetusele. 50-ndatel aastatel ilmusid esimesed spetsiaalselt Nõukogude Eesti koolide jaoks mõeldud õpikud, autoriteks Harriet Toom ja Erika Vihman. Õpikud olid suureks sammuks saksa keele õpetamisel. Tekstid olid koostatud lähtudes õpilaste silmaringi laiendamise vajadustest. Iga luge-mispala sisaldas lubatava arvu uusi sõnu ja väljendeid, mis kor-dusid ka järgmistes tekstides. Enamus tekstidest olid sisuliselt sobivad ka jutustamiseks. Kiitust väärtsid elustav huumor ja il-lustratsioonid tekstide juures. Lisaks sisaldasid õpikud kõige erinevamat liike harjutusi. heas
vahend

Võõrkeele õpetuse peamiseks eesmärgiks saab õpitava keele prak-tiline valdamine. Passiivne tõlkimine on asendunud meetoditega,

mille eesmärgiks sai anda õpilastele teatud vilumus kõnekeele alal. Esiplaanile nihkus oskus mõista võõrkeelset kõnet. Lastevanemate kulul võis hakata organiseerima võõrkeele õpetamise rühmi algklassides (15.)

24. detsembril 1958. aastal vastuvõetud seadus "Kooli ja elusidemete tugevdamisest ning haridussüsteemi edasiarendamisest NSV Liidus" tähistas ka võõrkeeleõpetuses uue ajaloolise etapi algust. Koolireformi põhimõtte seisnes ülesandes siduda koolitöö veel tihedamalt elu nõuete ja kommunistliku ülesehitustöö praktikaga ning tõsta kasvava põlvkonna haridus ja kasvatus meie maal uuele, kõrgemale tasemele. Üldharidusliku polütehnilise kooli ülesandeks sai mitte ainult teadmiste andmine, vaid eelkõige võimeid ja oskusi arendada, mis tagaksid nende teadmiste rakendamise. See tähendab, et õpilane peab õppima võõrkeelt kasutama vastastikuse mõistmise vahendina. Et see sõltub eelkõige praktilisest keeleoskusest, tuleb arendada neid võimeid ja oskusi, mis soodustavad keele kasutamist. Kõik abstraktne ja üleliigne teoretiseerimine tuleb õppetööst kõrvaldada. Õpilase oma kõne ja teiste kõnest arusaamine on aluseks mõtestatud lugemisele (das verstehende Lesen), võõrkeelsete tekstide õigele mõistmisele. Kuulmise ja kõneoskuse arendamise vajadus kehtib eriti võõrkeelte õpetamise algastme kohta.

Vastavalt NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusele 27. V 1961 "Võõrkeelte õpetamise parandamisest" taotleb võõrkeel praktilisi, kasvatuslikke ning hariduslikke eesmärke. Hariduslikke eesmärke realiseeritakse praktiliste vilumuste ja oskuste omandamise protsessis. Tugevdada tuleb tõlkimisoskust ja rohkem rõhku panna iseseisvale tööle (18.).

Selle määruse täitmiseks võeti kasutusele rida uuendusi:

1) järgneva 3-4 aasta jooksul pidid ilmuma uued võõrkeele õpikud;

2) klassid, kus oli rohkem kui 25 õpilast, jagatakse keeleõpetustundides kahte gruppi. Klasside jaotamine gruppideks algas juba 1960/61. õ.-a.;

3) 1961-65. aastani oli plaanis Nõukogude Eestis luua 12 kooli, kus võõrkeelt hakatakse õpetama alates 1. klassist (21,94).

Mõningaid aineid hakati nendes koolides õpetama võõrkeeles: 6. klassis füüsilist geograafiat, 10. klassis majandusgeograafiat ja 9.-11. klssis uusimat aega. See aga tähendas veel 713 lisatundi võõrkeeles.

Meie vabariigis on praegu saksa keele erikoolid:

1.-11. klassini õpetatakse saksa keelt süvendatult Tartu 3. Keskkoolis, Tallinna 9. 42. ja 54. Keskkoolis.

9.-11. klassini Võru 1. Keskkoolis ja Haapsalu 1. Keskkoolis ning Räpina Keskkoolis.

Puudusi võõrkeelte õpetamisel seletati eelkõige piiratud eesmärgiga, milleks oli ainult lugemis- ja tõlkimisoskuse omandamine. Senised õppeprogrammid ja õpikud teenisid eelkõige retseptiivse keeleoskuse eesmäärke.

Võõrkeele õpetamise uueks eesmärgiks sai praktilise keeleoskuse andmine. Keele praktilise valdamise all mõisteti ühelt poolt oskust suulises ja kirjalikus vormis väljendatud mõttest aru saada, teiselt poolt õpitud materjali piires oma mõtteid ja kirjalikus vormis väljendada.

Võõrkeelte õpetamine peab olema suunatud õpilaste kasvatamisele nõukogude patriotismi, internatsionalismi ja rahvaste sõpruse vaimus. 8-kl. koolis omandatakse õiged hääldamisvilumused, oskus vestelda programmis ettenähtud teemadel õpitud sõnavara ja keelendite piires ja oskus lugeda tuntud keelelisel materjalil baaseeruvaid tekste.

Sõltuvalt piiratud tundide arvust pole keskkoolis võimalik kõnelemisoskust oluliselt edasi arendada ja võõrkeele õpetamise peamiseks eesmärgiks kujuneb seal informatiivse lugemise oskuse kujundamine.

Lugemisharjumus on oluline tingimus võõrkeele kui kommunikatsioonivahendi säilitamiseks aktiivse suhtlemise puudumisel. Selline passiivsena säilinud keel aktiveerub suhteliselt kergesti, kui satutakse võõrkeelsesesse miljösse.

1967. aasta "Nõukogude Õpetaja" 5. numbrist võib lugeda, et viimastel aastatel on võõrkeele õpetamine muutunud elulähedaseks, õppimine huvitavaks. Esiplaanile on tõusnud praktilise kõnekeele õpetamine. Keskkooli lõpetaja peab olema suuteline lu-

gema sõnastikuga erialast kirjandust või perioodikat. Juba 4.-8. klassis tuleb õpetada sõnastiku kasutamist. Kodulektüüri tuleb kindlalt kontrollida (16.).

1968.aastaks lõppesid ettevalmistustööd võõrkeelte õpetamise ümberkorraldamiseks uute programmide kohaselt (17.).

Erinevalt vanadest programmidest on nõuded omandatavate oskuste kohta fikseeritud klasside kaupa, mitte ainult kooliastme järgi üldiselt, kus programm selgitab võõrkeele kui õppeaine spetsiifikat, tema ülddialektilist ja metoodilist põhimõtet. Aktiviseeritav sõnavara hulk on vähendatud seniselt 2000-lt 1600-le (8.-kl. koolis 1000 ja keskkoolis 600 sõna).

Saksa keele kõnearendusliku suunaga õpetamisel tuleb loobuda ajavormide traditsioonilisest järjestusest. Perfekti õpetakse senise 8. klassi asemel juba 6. klassis. Präteritumi õpitakse samas klassis tegusõnadet, mille samas ajavormis on perfekti tähendus (sein, haben), Präteritum süstematiseeritakse 7. klassis. Pluskvamperfekt ja futuurum lükkuvad 8. klassi.

Passiivi ja konjuktiivi õpitakse keskkoolis (18.).

1970.a. kinnitati ENSV Haridusministeeriumi poolt võõrkeele õpetuse jaoks uued õppeprogrammid, mis jõustusid 1970/71. õppeaastal. Programmid fikseerisid tundide arvu üksikutes klassides. Pearõhk pandi suulisele kõneharjutusele. 5. klassis oli ette nähtud 20 tunniline suuline eelkursuse tsükel. Seoses uutele õppeprogrammidele üleminekuga osutus hädavajalikuks uute õpikute väljaandmine.

1970.a. ilmus uus 5. klassi õpik koos töövihikuga, autoriteks H. Toom ja E. Vihman. Anti välja ka Gisela ja Reinhold Teeääre poolt sisseräägitud heliplaadid eelkursuse materjaliga. Ilmus ka R. Selja poolt koostatud metoodiline juhend tööks 5. klassis, mis kergendas eriti algaja saksa keele õpetaja tööd suulise eelkursuse läbiviimisel.

1971. aastal ilmus 6. klassi õpik töövihikuga., autoriteks R. Selg ja L. Sõrmus. Nende koostatud on ka metoodiline juhend õpetajale tööks kõnealuses klassis.

1972.a. ilmus 7. klassi õpik, autoriteks H. Toom ja E. Vihman. Ka selle õpiku juurde kuulus töövihik ja metoodiline juhend,

mis pärinevad samadelt autoritelt.

1973.a. ilmus 8. klassi õpiku töövihik, autoriteks H. Toom ja E. Vihman.

Nende õpikute ilmumisega korraldati ümber saksa keele õpetus 8. klassilises koolis. Silmas oli peetud kogu saksa keele kursust tervikuna ja juba ette oli arvestatud võimaluste ahenemine keskkooliastmes. Seepärast ongi kõnearenduse pearõhk asetatud 8-kl. kooli. Kõige üldisemalt võiks rakendatud süsteemi iseloomustada järgmiselt:

a) Alus praktilisele keeleoskusele pannakse 8-klassilises koolis, kus selleks on tingimused vastavalt õppeplaanile. Ratsionaalne keeleõpetus algab suulise eelkursusega ja hoiab 5.-7. klassis kindlalt kõnearenduslikku kurssi. Lugemine ja kirjutamine toetavad kõnearendust, kuid edenevad kooskõlastatud süsteemi ja materjali tõttu ka ise. Kirjutamisoskus realiseerub temaatilistes lühikirjandites;

b) Algkursuse võõrkeelesõpetuse praktiline suunitlus avaldub igapäevasele olustikule orienteerumises. Uusi mõisteid ja nähtusi on esilagu vähe, kuid aasta-aastalt kasvab nende osa vastavalt sellele, mis on iseloomulik maale ja rahvale, kelle keelt õpitakse;

c) suur tähtsus antakse võõrkeelekursuses mõtestatud ja iseõppimisvõimele tööle, püüdes sealjuures tasakaalu hoida mehhaanilise töö ja materjali päheõppimisega, mis on võõrkeelesõpetuses samuti tähtsal kohal.

Uus meetod ja programm on ennast õigustanud: õppeedukus on kasvanud, kasvanud heade ja väga heade hinnete osakaal: vana programmi 36-41 % uue programmi 48-56 % vastu (23).

Keskkooli uute õpikute väljatöötamiseks nägi Eesti NSV Haridusministeerium ette 3 aastase katseperioodi (1974/75 - 1976/77. õ.-a.).

1974/75. aastal alustas keskkooli katseõpikutega tööd vabariigi 30 kooli. Koos katseõpikutega ilmusid ka metoodilised juhendid.

9. klassi katseõpik pidas silmas kolme eesmärki:

- 1) tutvustada oma kodumaad;
- 2) õpetada tundma SDV-d;

3) anda üldist informatsiooni saksa keele kui võõrkeele vahendusel.

Õpiku tekstide adapteerimisel on mindud senisest erinevat teed, jättes tekstid võimalikult originaali lähedasteks. Tekstide sisu ni aitab jõuda eelharjutuste süsteem. Loetust arusaamist saab kontrollida järelharjutustega, mille eesmärgiks on arusaamist mitte ainult kontrollida, vaid seda ka täpsustada ja teksti lahti mõtestada. Keele kasutuse korrektsust aitavad saavutada helilint ja grammatika harjutustik.

Katsetajate töö tulemusena hakati 1977/78.õ.-a. tööle uue 9. klassi, 1978/79.õ.-a. uue 10. klassi ja 1979/80.õ.-a. uue 11. klassi õppekomplektiga. Iga õppekomplekti katsetusaeg oli 3 aastat.

Võõrkeelte õpetamise uus projekt 4.-11. klasini anti välja 1979.aastal. Vastavalt üleliidulise tüüpprogrammi soovitusetele on aktiveeritavat keelematerjali vähendatud 200 ühiku võrra (endise 1600 asemel 1400). Grammatikas on vähendatud aktiveerimisele kuuluvat osa ja passiivset osa on suurendatud. Uus programm jõustus 1980/81. õppeaastast. Samal õppeaastal alustati ka võõrkeele õpetamist 4. klassis.

Tänapäeval on võõrkeeleõpetuse olulisemad eesmärgid lühidalt järgmised:

1) anda õpilastele teatud hulk teadmisi võõrkeeltest s.t. õpetada neile minimaalseks võõrkeelseks kommunikatsiooniks vajaliku hulga võõrkeelsete sõnade tähendust, hääldust, grammatilisi ja leksikaalseid iseärasusi, lausestust ning õigekirja;

2) arendada oskusi ja vilumusi, kuulata ja mõista võõrkeelset kõnet, osaleda dialoogis ning esineda monoloogiga, lugeda ja mõista (sõnaraamatu abil ja ilma) võõrkeelset teksti mitmesugustel teemadel;

3) arendada keelenähtuste võrdlemise, analüüsimise, sünteesimise ja hindamise abil õpilaste keelelist mõtlemist ning kõnelisi võimeid, rakendades seejuures emakeele ja vene keele õppimisel saadud teadmisi ja kogemusi;

4) äratada huvi võõrkeele õppimise vastu, kasutades selleks ainevahelisi seoseid: anda õpilastele teadmisi maadest, kus

antud
võõrkeel on emakeel; nende rahvaste kultuurist, teadusest, ajaloost ja geograafiast; kommetest ja suhtlemise iseärasustest; nende rahvaste tähtsusest maailma kultuuriloos;

5) valmistada õpilasi ette iseseisvaks enesetäiendamiseks õpitud võõrkeeles ja teiste võõrkeelte õppimiseks.

NLKP XXVI kongressil rõhutati muu hulgas vajadust tõsta õppimise kvaliteeti, parandada õppeprogramme ja õpikuid.

Saksa keele õpikute tekstide keerukuse uurimisega tehti algust 1975.aastal. T. Reinsaar väidab, et keerukaim saksa keele õpik olevat 9. klassis, järgneb 10. klassi õpik ja kõige lihtsam on 11. klassi õpik. Üleminek 8. klassi õpikult 9. klassi omale on liiga järsk ja õpilastele harjumatu, sest kuni 8. klassini olid õpilased orienteeritud kõnelemisoskuse arendamisele. 9. klassi õpik aga seab õpilaste ette diametraalselt teistsugused nõuded. Õpilaste sõnavara 5.-8. klassi baasil on minimaalne selleks, et asuda tööle originaalilähedaste tekstidega, kus õpilased kohtuvad lubamatult suure hulga tundmatute sõnadega (19.).

9. klassi õpik oleks tõesti kõige raskem, kui läbi võtta kõik 25 temaatilist ühikut, mille tuumiku moodustab tekst. Saksa keele õpetamise 9. klassi metoodilises juhendis on autorid märkinud: "Tekste on õpikus rohkem, kui aasta jooksul on läbivõtmiseks ette nähtud. Sellega antakse õpilastele ja õpetajatele teatud vabadus valida lugemismaterjali vastavalt oma huvidele. 25-st tekstist kuulub aktiivsele omandamisele 16-17. Silmas tuleb aga pidada lõppnõuete täitmist, millest tähtsamad on 200 leksikaalse ühiku aktiivne omandamine ja 6 teema valdamine."

Siiski tuleks suurendada ühiskondlik-poliitiliste tekstide hulka juba 8. klassis.

Võõrkeele, sealhulgas saksa keele nädalatundide arv on keele õppimiseks - õpetamiseks minimaalne, mille tõttu on õpetajate rahulolematuse põhjendatud.

Võõrkeele õpetuse päevaprobleemiks ongi küsimus, mida anda õpilastele, kui tunde nädalas on kaks. Keeleoskust kahe nädalatunniga anda ei ole võimalik ja kõnelemisoskus jääb keskkoolis tahaplaanile.

Meie rahvamajanduse vajadusi arvestades peaks saksa keelt õppima 40 % õpilastest, õpib aga 36,2 %. Inglise keelt õpib 63 % ja prantsuse keelt 0,8 % õpilastest. Õpetajate haridustase on tõusnud. Saksa keele õpetajaist on praegu kõrgema haridusega 98 %, 1967.aastal ainult 59 % õpetajaist (18.).

Meie riigi rahvusvahelised sidemed on teiste riikidega tihedad ja vajadus neid sidemeid kandva ja vahendava kaadri järele olemas. Võõrkeele tundmine kergendab rahvaste üksteise mõistmist, aitab kaasa tööalaste, kultuuri- ja sõprussidemete sõlmimisele riikide vahel. Meie riik vajab igakülgsest arenenud ühiskonnaliikmeid, kelle silmaring ja maailmapilt on laienenud ka võõrkeeleõpetuse kaudu saadud mõjutuste arvel. Võõrkeele õppimine arendab loogilist mõtlemist, arendab oskust iseseisvalt töötada võõrkeelse tekstiga, luues seega juurdepääsu vastavas keeles loodud ühiskondlik-poliitilisele, populaarteadusliku ja ilukirjandusele, vastava rahva kultuurivaramule.

Õppeplaan Nõukogude Eestis

Õppeaasta	Võõrkeele tundide arv aastas								Kokku
	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	tunde
1944/45	-	132	132	132	132	132	132	99	891
1948/49	-	99	99	99	99	99	99	99	693
1950/51 1952/53	-	115	99	66	115	99	132	132	758
1953/54	-	82	66	66	115	99	132	132	692
1954/55 1955/56	-	66	66	66	116	99	132	132	677
1961/62	-	105	105	105	165	156/135	195/150	105/144	936/909 linn/maa
1963/64	-	127	108	108	108	72/68	161/153	123/132	807/804
1965/66	-	105	105	105	70	70	70	105	630
1968/69	-	105	105	105	70	70	70	70	595
1970/71 1979/80	-	140	105	105	70	70	70	70	630
1981/82	105	70	105	105	70	70	70 ^x	70 ^x	665

1^x lisaks 1 fakultatiivtund

K O K K U V Ö T E

1. Töö tulemuste põhjal selgus, et saksa keele õpetamist alustati Eesti kihelkonna- ja vallakoolides 19. sajandi teisel poolel. Õpetamise eesmärgiks sai eestlaste saksastamine. Kasutusel olid peamiselt C.R. Jakobsoni ja A. Grenzsteini õpikud.

2. 1887.-1889. mindi eesti koolides üle õpetamisele vene keeles, mis kestis kuni Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võiduni.

3. Kodanlikus Eestis hakati saksa keelt õpetama 1919.aastast. Pidevalt on aga saksa keel algkooli õppeainete hulgas alates 1921/22. õppeaastast kuni 1934/35. õppeaastani.

4. Kodanlikus gümnaasiumis õpetati saksa keelt nii esimese kui ka teise võõrkeelena. Erinevus oli tundide arvus nii majandus-, reaal- kui humanitaarharude vahel.

5. Saksa keelt õpetati kuni Eesti NSV moodustamiseni nii esimese kui ka teise võõrkeelena. Õpetamist esimese või teise võõrkeelena mõjutas poliitiline olukord ja haridusministriks olnud isiku sümpaatia keele suhtes. Võõrkeele põhieesmärgiks jäi aktiivse kõnelemisoskuse kujundamine, oskus oma mõtteid võõrkeeles avaldada.

6. Nõukogude Eesti koolides õpetatakse saksa keelt kõrvuti inglise keelega. Kuni 1953. aastani õpetati võõrkeelt NL Haridusministeeriumi poolt välja antud õpikute põhjal, arvestamata liiduvabariikide iseärasusi.

7. Vastavalt NSVL Ministrite Nõukogu määrusele 27. V 1961.a. "Võõrkeelte õpetamise parandamisest" taotleb võõrkeele õpetamine praktilisi, kasvatuslikke ning hariduslikke eesmärgi. Tugevdada tuleb tõlkimisoskust ja enam rõhku panna iseseisvale tööle.

8. Kuni 8. klassini on õpilased orienteeritud kõnelemisoskuse arendamisele, 9. klassist alates originaalilähedaste tekstide lahtimõtestamisele. Lugemisharjumus on oluline tingimus võõrkeele kui kommunikatsioonivahendi säilitamiseks suhtlemise puudumisel.

9. Kokkuvõtlikult võib öelda, meil on saksa keele õpetamise areng huvitavam ja seni veel vähe uuritud leheküljeks meie pedagoogika ajaloos.

9. Saksa keele õpetamise ajaloos Eesti koolides on huvitavaks leidnud seni veel vähe uuritud leheküljeks meie pedagoogika ajaloos.

Oleme tänulikud dotsent A. Elangole, PTUI saksa keele sektori juhatajale Selg, Reedale ja kõikidele teistele, kes aitasid meid töö kirjutamisel.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Elango, A. ja Liim, A. Haridus. - Entsüklopeediline teatmeteos Nõukogude Eesti. - Tallinn: Valgus, 1975. - Lk. 138-140
2. Elango, A. Eesti kooli ja pedagoogilise mõtte ajaloost. - Tartu: TRÜ Pedagoogika kateeder, 1968. - lk. 22.
3. Jakobson, C.R. Meie küla- ja kihelkonnakoolid. - Rmt.: C.R. Jakobson Valitud teosed II. Koostanud R. Põldmäe - Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, 1959, lk. 23
4. Andresen, L. Eesti rahvakoolid 19. sajandil kuni 1880-ndate aastate koolireformini. - E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogiline Instituut, Tallinn: Valgus, 1974.
5. Jakobson, C.R. Mõnda meie kooliasjadest (Vastuseks õp. Hörschmanni kirja peale. - Rmt.: Valitud teosed II. Koostanud R. Põldmäe - Tln. ER Kirjastus, 1959, lk. 15-89.
6. Jakobson, C.R. Mis enne tarvis, seda hakakem enne peale (lisaks koomeistri E. kirjale). - Rmt.: C.R. Jakobson Valitud teosed II. Koostanud R. Põldmäe - Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus 1959, lk. 96.
7. Taul, J. Ado Grenzsteini keeleõpetuslikud vaated ja tema tegevus õpikute koostajana. - Nõukogude Kool, 1972, nr. 3 lk. 253-255.
8. Haridusministeerium. Algkooli õppe- ja tunnikavad. - Tallinn: Riigi väärtmärkide valmistamise osakonna trükikoda, 1921. - lk. 54-57.
9. Hariduse- ja sotsiaalministeerium. Keskkooli õppekavad. Gümnaasiumi humanitaar-, reaali- ja majandusharule. - Tallinn: Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi väljaanne, 1930. lk. 5-194.
10. Küpsus- ja täienduseksamite komisjon. Keskkooli õppekavad (Gümnaasiumi humanitaar- ja reaalharu). - Tartu: Küpsus ja täienduseksamite komisjoni väljaanne, 1928. - lk. 40-43.
11. Lang, J. Eesti algkooli lõpetaja teadmised saksa keele alal - Eesti koolinõunikkude ühingu toimetised nr. 39. Tln., Haridusministeeriumi koolivalitsuse väljaanne, 1936. lk. 5-34.

12. Lang, J. Saksa keele sõnavara algkoolidele. Saksa keele õpetajate komisjoni ettepanekud. - Tartu linnavalitsuse kirjastus, 1932, lk. 2-6.
13. Haridusministeerium. Algkooli õppekavad. - Tallinn: Haridusministeeriumi väljaanne, 1928. -lk. 8-135.
14. NSVL TA Kirjanduse ja Keele osakonna ja VNFŠV Pedagoogiliste Teaduste Akadeemia Ühendatud sessiooni otsus. Keelte õpetamise küsimustest koolis - Nõukogude Kool, 1951, nr. 1, lk. 52-57.
- 14.a. Hariduse Rahvakomissariaat. Keskkooli õppekavad - Tallinn: Hariduse Rahvakomissariaadi väljaanne, 1940, lk. 5-6.
15. Vugt. H. Mõnedest ülesannetest seoses võõrkeele õpetamise ümberkorraldamisega. - Nõukogude Õpetaja, 1961, nr. 33 lisa nr. 15.
16. All, A. Mõningaid mõtteid kodulektüüri üle. - Nõukogude Õpetaja, 1967, nr. 5.
17. Selg, R. ja Sotter, I. Võõrkeelte uutest programmidest. - Nõukogude Kool, 1968, nr. 9, lk. 691-696.
18. Maimets, E. Võõrkeele õpetamise päevaprobleeme. - Nõukogude Õpetaja, 1978, nr. 33.
19. Reiksaar, T. Kas saksa keele õppetekstid vanemas astmes on õpilastele jõukohased? - Nõukogude Kool, 1982, nr. 2. lk. 26-30.
20. Kibbermann, F. Methodik des Deutschunterrichts an den Schulen Sowjettestlands. - Tartu: Staatliche Universität zu Tartu, 1974, lk. 80.
21. Haridusministeerium. Algkooli, Keskkooli ja gümnaasiumi õppekavad. - Tallinn: Haridusministeeriumi väljaanne, 1938, 25-26.
22. Selg, R. Küsimusi - Kostmisi võõrkeele keskkoolimetoodika probleemide ümber. - Nõukogude Kool, 1974, nr. 9, lk. 761-766.
23. Kibbermann, F. Metoodiliste vaadete arengust kaasaegses võõrkeeleõpetuses. - Rmt.: võõrkeelte õpetamise küsimusi. Koostanud R. Selg ja I. Sotter - Tallinn: Eesti NSV Haridusministeerium, 1965, lk. 5-12.

SAKSA KEELE TEST

Läbiviidud 1932 ja 1934

Täiendage igas järgnevas kursiivis trükitud sõna, kirjutada punktjoonele sõna puuduv osa, 1-2 tähte:

1. Fünfmal acht ist ... ierzig.
2. Es regnete, al ... ich zur Schule ging.
3. Jetzt können wi... nach Hause gehen.
4. Warum ist er so trauri ...?
5. Wie alt ... ist du?
6. Ist das deine r ...chte Hand?
7. Nero sprang ... ns Wasser und holte meinen Stock zurück.
8. Dreimal zehn ist drei... ig.
9. Fritz war gestern bei mi...
10. Die Suppe schme...t gut.
11. Der Bauer ging früh...m Morgen aufs Feld.
12. Die Kinder spielen vo... dem Hause.
13. Wieviel ist d... Uhr?
14. K...nnst du heute in die Schule gehen?
15. Die Maus lief schnell in ein ...ch.
16. Wozu br...cht man ein Taschentuch?
17. Es war so dunkel, da... ich nichts sehen konnte.
18. Der alte Mann zog einen Geldbeutel au... der Tasche.
19. Warum ant...ortest du nicht?
20. Weihnachten ist am 25. De...ember.
21. Wieviel Tage hat der ... ebruar?
22. Gestern kam ich sp...t in die Schule.
23. Heute sind alle Schüler in der Klasse, es fe...lt niemand.
24. Wer ... hat dir das erzählt?
25. Wie lang... hast du geschlafen?
26. Woher w...ssen Sie das?
27. Wohin geht ih ...?
28. Ich kann nicht dir spielen, ich habe ... eine Zeit.
29. We ... will sie ihre Puppen schenken?
30. Wann ... ist du nach Hause gekommen?

31. Heute ist Ottos Gebur...tag.
32. Otto wi... zwölf Jahre alt.
33. Die Kinder gingen d...ch einen Wald.
34. Der Lehrer zeigte un... seinen Garten.
35. Was hast du zu Mittag ge...ssen?
36. Wo findet man sol...e Blumen?
37. Wieviel Fenster ...t dieses Zimmer?
38. Das Buch l...gt auf dem Tisch.
39. Von wem hast du siese Äpfel ... kommen?
40. Ich schrieb an meinen Onkel, ...er in Amerika lebt.
41. Ich werde hier warten, bi... du zurückkommst.
42. Bitte, geben ...ie mir ein Kilo Zucker!
43. Wo -it du ihn gesehen?
44. Ich setzten ...ch an den Tisch und fing an zu schreiben.
45. Der Wolf war hungrig,de...er hatte schon zwei Tage nichts gefressen.
46. Was si...st du auf dem Bilde?
47. Karl war bei mir, und ich zeigte ih... meine Briefmarken.
48. Hier ist ein Brief für di....!
49. Otto kam heute zu mir und ...achte seine Freunde mit.
50. Ich sollte die Stühle an die Wand st...en.

II 1. Der Lehrer komm... um acht Uhr in die Klasse.

2. Wieviel Stund... hast du morgen?
3. Martha ist nach Hause ge...ngen.
4. Was Wollte er sag...?
5. Um zwei Uhr ess... ich zu Mittag.
6. D... Kuh gibt uns Milch.
7. D... ich spielen gehen?
8. Was mach... ihr da?
9. Ich bin j...nger als Erika.
10. Er st...nd auf und ging ans Fenster.
11. Ich wi...dir etwas erzählen.
12. Im Sommer sind die Tage lang und die N...hte kurz.
13. D... Jungen spielen auf dem Hof.
14. Martha l...ft gern Schlittschuh.

15. Wann wir... du zurückkommen?
16. "Karl, steh auf!" r...f die Mütter.
17. Hans ist in d... zweiten Klasse.
18. Ich habe drei Tassen Kaffee getr...nken.
19. Otto ging an die Tafel und n...m die Kreide.
20. Warum schreibst du mit d...linken Hand?
21. Ein alt ... Mann ging durch ein Dorf.
22. Er tr...g auf dem Rücken einen schweren Sack.
23. Warum d...rften wir nicht mitgehen?
24. D... arme Mädchen war hungrig.
25. Wo sei... ihr gewesen?
26. Was hat er dir gesag...?
27. Unse... Nachbar hat ein schönes Haus.
28. Das Bild hängt an d... Wand.
29. Wer hat dir dies... Birnen geschenkt?
30. Der Lehrer hat mi... heute nicht gefragt.
31. Es war ein schön... Tag.
32. Wo ist Grete gebl... ben?
33. Das Kind erschrak und f ...ng an zu weinen.
34. Zeige miß dein deutsch... Lesebuch!
35. Hast du dein Buch verl... ren?
36. Gertrud wohnt bei ihr... Tante.
37. Mein Bruder schl...ft noch.
38. Anna ging mit den Kinde... spazieren.
39. Was hast du geschr...ben?
40. Der Bäcker gab d... armen Manne ein Brot.
41. Wer hat das Glas zerbr...chen?
42. Hast du dies... Brief gelesen?
43. Wo hast du meinen Bleistift gef...nden?
44. Die Mutter sitzt am Bett d... kranken Kindes.
45. Er wollte zu sein... Freunde Oskar gehen.
46. Gib diese Blumen dein... Schwester!
47. Wo hat er sich erkält...?
48. N...mt eure Bücher!
49. Sind deine Schweste... zu Hause?

III Tõlkida:

singen	leben	halten	die Nacht
grün	leicht	schon	der Schrank
nehmen	oft	wissen	die Tochter
machen	mehr	verkaufen	gestern
schlafen	tausend	holen	elf
lernen	reich	liegen	das Dach
sagen	fahren	der Finger	die Woche
fallen	bleiben	die Stadt	der Tisch
denken	suchen	das Gras	die Welt
der Herbst	die Seite	das Feuer	schneiden
der Hahn	das Hemd	siebzig	tragen
das Wort	die Zahl	bauen	wachsen
der Stein	die Ecke	schreien	warten
der Mittwoch	die Beine	schwimmen	brechen
breit	treiben	befehlen	finden
schlagen	heizen	ernst	stehlen
glauben	füllen	folgen	loben
retten	klagen	senden	schwer
tief	das Eisen	stark	sauer
die Erde	die Nadel	freund	weich
das Kreuz	der Sand	stolz	der Rand
der Ort	billig	das Loder	der Zweig
der Teil	der Rauch	das Strock	der Krieg
das Rad	die Zeile	ehrlich	nützlich